

ŁUKASZ ŻUKOWSKI

ORCID: 0000-0002-8595-3753

Uniwersytet Wrocławski

WOLNOŚĆ WYPOWIEDZI. UWAGI NA TLE REGULACJI EUROPEJSKIEJ I AMERYKAŃSKIEJ

Abstrakt: Artykuł dotyczy podstawowych kwestii związanych z ochroną wolności wypowiedzi w Europie i w USA. Poruszone i scharakteryzowane zostały fundamentalne koncepcje modeli dopuszczalności ograniczeń wolności słowa ze strony państw oraz omówione cechy charakterystyczne tej wolności. W artykule przedstawiono również tło historyczne towarzyszące kształtowaniu się wolności wypowiedzi w państwach demokratycznych.

Słowa kluczowe: wolność słowa, wolność wypowiedzi, Europejska Konwencja Praw Człowieka, pierwsza poprawka do Konstytucji USA, margines uznania

Wolność słowa uważana jest słusznie za podstawowy warunek oraz niezbędny komponent demokratycznego państwa prawnego. Z drugiej strony oczywiście, skoro jest to pojęcie tak fundamentalne i ogólne, stanowi przedmiot niezliczonych sporów, interpretacji, a niekiedy nawet nadużyć i manipulacji. Wolność słowa, podobnie jak wiele innych pojęć podstawowych (na przykład demokracja), podlega również ewolucji, zaś jej prawidłowe odczytanie i stosowanie wymaga każdorazowo uwzględnienia nie tylko intencji prawodawcy, ale i rozmaitych kontekstów: politycznych, społecznych, kulturowych oraz prawnych. W konkretnym przypadku znaczenie może odgrywać również specyfika środka wyrazu zastosowanego przez nadawcę wypowiedzi, krąg adresatów danego przekazu, jak również rodzaj medium użytego w procesie komunikacji. W zależności choćby od zamiaru nadawcy komunikatu i okoliczności jego prezentacji uznamy, że dany skutek prawny (jak na przykład czyn zabroniony w postaci znieważenia) wystąpił lub nie. Wydawać by się mogło, że skoro materia wolności słowa jest tak wysoce niedookreślona, to w ramach jurysdykcji państw uznawanych za demokratyczne nie powinny istnieć znaczące różnice na gruncie normatywnym, jednak praktyka stosowania prawa wskazuje na istnienie pewnej specyfiki odróżniającej kultury prawne i wyznaczające granice owej wolności.

1. KSZTAŁTOWANIE SIĘ POJĘCIA WOLNOŚCI SŁOWA

Jednym z pierwszych znanych aktów zawierającym postanowienia określające wolność prasy była przyjęta 12 czerwca 1776 roku Deklaracja praw stanu Wirginia. Stanowiła ona wzór dla Karty Praw (Bill of Rights) dodanej do Konstytucji Stanów Zjednoczonych piętnaście lat później. Deklaracja z Wirginii, w dużej mierze dzieło George'a Masona, była szeroko czytana przez przywódców politycznych po obu stronach Atlantyku. Zawarte w niej postanowienia miały zaiste fundamentalny charakter. Deklaracja stanowiła w ust. 12, że wolność prasy jest jednym z bastionów wolności i nie wolno jej ograniczać, ponieważ dokonują tego tylko rządy despotyczne¹. Wspomniana już pierwsza poprawka do Konstytucji USA z 1791 roku, obok gwarancji swobody wyznawania i praktykowania religii, stanowi, że „Kongres [...] chroni wolność słowa, prasy, zgromadzeń i prawo do składania petycji do rządu o zadośćuczynienie krzywd”².

Spośród innych, pionierskich dla tej tematyki aktów prawnych należy zwrócić uwagę na francuską Deklarację Praw Człowieka i Obywatela z roku 1791, która stanowi w art. 11: „Swoboda przekazywania myśli i poglądów jest jednym z najcenniejszych praw człowieka. Każdy obywatel ma zatem wolność słowa, pisma i druku, odpowiadając za jej nadużycie tylko w wypadkach określonych przez ustawę”. Wyraźnie sformułowany zakaz cenzury pojawił się natomiast w Konstytucji II Republiki Francuskiej z 1848 roku. Podobnie austriacka ustawa zasadnicza z 1867 roku w art. 13 przyznawała każdej osobie prawo do wolnego wyrażania przekonań w słowie, piśmie i druku w granicach ustaw. Przewidywała też zakaz cenzurowania prasy oraz ograniczania jej poprzez ustanawianie wymogu uzyskania koncesji.

Po I wojnie światowej ochrona wolności słowa i prasy stała się już swoistym standardem konstytucyjnym państw demokratycznych. Również polska Konstytucja marcowa z 1921 roku³ ustanawiała gwarancje wolności słowa: „Poręcza się wolność prasy. Nie może być wprowadzona cenzura ani system koncesyjny na wydawanie druków. Nie może być odjęty dziennikom i drukom krajowym debit pocztowy ani ograniczone ich rozpowszechnianie na obszarze Rzeczypospolitej”.

¹ “That the freedom of the press is one of the great bulwarks of liberty, and can never be restrained but by despotic governments”, *The Virginia Declaration of Rights*, <https://www.archives.gov/founding-docs/virginia-declaration-of-rights> (dostęp: 13.11.2021).

² The White House, *The Constitution*, <https://www.whitehouse.gov/about-the-white-house/our-government/the-constitution/> (dostęp: 10.11.2021).

³ Dz.U. z 1921 r. Nr 44, poz. 267 ze zm.

2. WOLNOŚĆ SŁOWA W UJĘCIU EUROPEJSKIM

Wolność słowa jest również przedmiotem regulacji prawa międzynarodowego⁴. Obok ratyfikowanego przez Polskę Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych z 1966 roku⁵, podstawowym źródłem prawa jest art. 10 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności⁶. W myśl tego artykułu, poświęconego wyłącznie wolności wyrażania opinii: 1. Każdy ma prawo do wolności wyrażania opinii. Prawo to obejmuje wolność posiadania poglądów oraz otrzymywania i przekazywania informacji i idei bez ingerencji władz publicznych i bez względu na granice państwowe. Niniejszy przepis nie wyklucza prawa państw do poddania procedurze zezwoleń przedsiębiorstw radiowych, telewizyjnych lub kinematograficznych. 2. Korzystanie z tych wolności, pociągających za sobą obowiązki i odpowiedzialność, może podlegać takim wymogom formalnym, warunkom, ograniczeniom i sankcjom, jakie są przewidziane przez ustawę i niezbędne w społeczeństwie demokratycznym w interesie bezpieczeństwa państwowego, integralności terytorialnej lub bezpieczeństwa publicznego ze względu na konieczność zapobieżenia zakłóceniu porządku lub przestępstwu, z uwagi na ochronę zdrowia i moralności, ochronę dobrego imienia i praw innych osób oraz ze względu na zapobieżenie ujawnieniu informacji poufnych lub na zagwarantowanie powagi i bezstronności władzy sądowej. Artykuł 10, definiując „wolność wyrażania opinii” (inaczej: swobodę wypowiedzi), akcentuje jej trzy elementy, a mianowicie: wolność posiadania poglądów, wolność przekazywania informacji i idei oraz wolność ich otrzymywania. Należy zaliczyć go do tak zwanych „przepisów wolnościowych” Konwencji i, stosując go czy interpretując, mieć na uwadze generalną koncepcję tych przepisów.

Oznacza to, że dopuszczalność ograniczania wolności uzależniona jest od spełnienia przesłanek legalności formalnej oraz konieczności, to znaczy niezbędności w demokratycznym społeczeństwie. Władzom krajowym pozostawia się przy tym tak zwany margines oceny (*margin of appreciation*)⁷.

2.1. KONCEPCJA MARGINESU OCENY

Sformułowanie „margines oceny” określa zakres możliwości, jakie organy Europejskiego Trybunału Praw człowieka przyznają władzom państw członkow-

⁴ Więcej na ten temat zob. P. Sarnecki, *Regulacja problematyki środków społecznego przekazu w Konstytucji RP*, [w:] *Prawo mediów*, red. J. Barta, R. Markiewicz, A. Matlak, Warszawa 2008, s. 15–16.

⁵ Dz.U. Nr 38, poz. 167.

⁶ Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 roku, następnie zmieniona Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2, Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284.

⁷ Por. L. Garlicki, *Komentarz do art. 10*, [w:] *Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności*, t. 1. *Komentarz do artykułów 1–18*, red. L. Garlicki, Warszawa 2010, s. 584–585.

skich, gdy te realizują zobowiązania wynikające z Europejskiej Konwencji Praw Człowieka.

Podstawy prawnej tej doktryny należy szukać zarówno w orzecznictwie francuskim, jak i w systemach prawa administracyjnego każdej innej jurysdykcji cywilnej, w tym w niemieckiej teorii swobody administracyjnej (*Ermessensspielraum*). Jednak to właśnie w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka miało miejsce pierwsze odwołanie się do doktryny marginesu oceny na poziomie prawa międzynarodowego.

Niewątpliwie trudno było określić jednolite europejskie standardy praw człowieka, biorąc pod uwagę różnorodne tradycje kulturowe i prawne przyjęte przez każde państwo członkowskie z osobna. W związku z tym dla Konwencji przewidziano rolę wspólnego mianownika. Podczas gdy kwestia poszanowania suwerenności każdego państwa członkowskiego jest wciąż podnoszona, wiadomym jest, że egzekwowanie zobowiązań organów strasburskich w ostatecznym rozrachunku zależy od woli działania w dobrej wierze oraz woli stałej współpracy państw członkowskich. Tak więc proces budowania „jednolitego standardu” ochrony praw człowieka musi przebiegać stopniowo, ponieważ ramy prawne opierają się w tym przypadku na kruchych i niepewnych podstawach zgody państw członkowskich. Margines oceny umożliwia pewną elastyczność niezbędną do uniknięcia szkodliwych konfrontacji między Trybunałem a państwami członkowskimi i umożliwia Trybunałowi zrównoważenie suwerenności państw członkowskich z ich zobowiązaniami wynikającymi z Konwencji.

Pryncypialne kryteria stosowania doktryny marginesu oceny zostały wypracowane w orzecznictwie organów strasburskich i stanowią nieodłączne i trwałe zjawisko na gruncie Konwencji.

Zasady interpretacyjne funkcjonujące w ramach systemu konwencyjnego Trybunał omówił między innymi w sprawie *Handyside*⁸, badając, czy przepadek Czerwonej Książeczki Szkolnej z powodu nieprzyzwoitości naruszał wolność wypowiedzi:

Trybunał wskazuje, że mechanizm ochrony ustanowiony przez Konwencję jest subsydiarny wobec krajowych systemów ochrony praw człowieka (23 sprawa „Belgian Linguistic”, lipiec 1968, pkt 10 *in fine*). Konwencja pozostawia każdemu Umawiającemu się Państwu w pierwszej kolejności zadanie zabezpieczenia praw i wolności w niej zawartych. Tworzone przez nią instytucje wnoszą własny wkład w to zadanie, ale angażują się dopiero w postępowaniu spornym i po wyczerpaniu wszystkich krajowych środków odwoławczych.

Ze względu na bezpośredni i ciągły kontakt z siłami żywotnymi swoich krajów, władze państwowe są z zasady w lepszej pozycji niż sędzia międzynarodowy do wydania opinii na temat dokładnej treści tych wymagań, jak również „konieczności” „ograniczenie” lub „kara” mająca na celu ich spełnienie. [...] W konsekwencji art. 10 ust. 2 pozostawia Umawiającym się Państwom margines oceny. Margines ten przysługuje zarówno ustawodawcy krajowemu („przewidziane przez prawo”), jak i organom [...].

⁸ *Handyside v. The United Kingdom*, wyrok z 7 grudnia 1976 roku, § 48–49.

Niemniej jednak, art. 10 ust. 2 nie daje Układającym się Państwom nieograniczonego uprawienia do oceny. Trybunał, który wraz z Komisją jest odpowiedzialny za zapewnienie przestrzegania zobowiązań tych państw (art. 19), jest uprawniony do wydania ostatecznego orzeczenia, czy „ograniczenie” lub „karę” można pogodzić z wolnością wypowiedzi. Krajowy margines oceny idzie zatem w parze z nadzorem europejskim. Taki nadzór dotyczy zarówno celu kwestionowanego środka, jak i jego „konieczności”; obejmuje nie tylko podstawowe ustawodawstwo, ale także orzeczenie je stosujące, nawet wydane przez niezawisły sąd⁹ (przekład autora).

2.2. ZAKRES WOLNOŚCI WYRAŻANIA OPINII

Wolność wyrażania opinii obejmuje swoim zakresem wolność posiadania poglądów, jak również wolność otrzymywania informacji i idei. Ta ostatnia wyraża się przede wszystkim w wymiarze negatywnym, to znaczy na władzach publicznych ciąży zakaz przeszkadzania, utrudniania lub ograniczania dostępu do informacji, które inni pragną bądź mogliby pragnąć przekazać danej osobie. Obejmuje to także te sytuacje, w których konieczne jest korzystanie ze środków technicznych organizowanych i/lub kontrolowanych przez państwo. Tak rozumiana wolność nie tworzy generalnego roszczenia wobec władz publicznych o udostępnienie informacji, którym władze odmawiają charakteru publicznego. Możemy mówić również na gruncie Konwencji o „wolności przekazywania” określanej często jako „wolności wypowiedzi”. Wypowiedź taka może dotyczyć zarówno faktów istniejących, jak i propozycji ich interpretacji, ocen, uogólnień, teorii, sugestii, prognoz, a także subiektywnych ocen autora wypowiedzi. Pojęcie przekazu jest przy tym otwarte i odnosi się do wszelkich dziedzin życia prywatnego i społecznego. Ochrona wypowiedzi obejmuje przy tym nie tylko wypowiedzi akceptowalne dla tak zwanego „przeciętnego odbiorcy”, oceniane przychylnie i uznawane za nieszkodliwe lub obojętne, ale również te, które „obrażają, szokują lub niepokoją państwo bądź jakąkolwiek grupę społeczeństwa. Takie są wymagania pluralizmu, tolerancji i otwartości, bez których nie istnieje demokratyczne społeczeństwo”¹⁰. Wolność przekazu obejmuje przy tym wszelkie formy komunikacji, w tym wypowiedzi polemiczne, jednostronne i ujęte w tonie agresywnym, jak również wyrażone za pomocą każdego środka przekazu, na przykład wypowiedzi słownej, pisemnej, za pomocą dzieła artystycznego lub naukowego czy nawet przekazu reklamowego. Oczywiście szeroki zakres tak rozumianej wolności wypowiedzi nie czyni go bezgranicznym. Interpretując stany faktyczne na gruncie art. 10 Konwencji, należy mieć na uwadze treść przepisu art. 17, który stanowi o zakazie nadużycia praw: „Żadne z postanowień niniejszej konwencji nie może być interpretowane jako przyznanie jakiegokolwiek państwu, grupie lub osobie prawa do podjęcia działań lub dokonania aktu zmierzającego do zniweczenia praw i wolności wymienionych w niniejszej konwencji albo ich ograniczenia w większym stopniu niż to przewi-

⁹ Zob. więcej Council of Europe, *The margin of appreciation*, https://www.coe.int/t/dghl/cooperation/lisbonnetwork/themis/chr/paper2_en.asp (dostęp: 13.11.2021).

¹⁰ Por. *Handyside...*

duje konwencja”. W praktyce orzeczniczej ETPCz takie ograniczenie znalazło zastosowanie między innymi w sprawach dotyczących szerszenia poglądów nazi-stowskich, rasistowskich, w tym antysemickich.

Istotnym zagadnieniem w procesie analizy zakresu wolności słowa jest ocena dopuszczalności ingerencji władzy publicznej. Co do zasady w demokratycznym państwie prawnym zakłada się model kontroli następczej w przeciwieństwie do modelu cenzury prewencyjnej stosowanego w państwach totalitarnych. Kontrola następcza wypowiedzi może być realizowana zarówno poprzez środki prawa karnego, cywilnego, jak i administracyjnego, choć za model najbardziej pożądany powszechnie uważa się te ostatnie. Europejska Konwencja Praw Człowieka posługuje się przede wszystkim trzema rodzajami dopuszczalnych ograniczeń praw i wolności, to jest legalności formalnej (działania władzy muszą mieć oparcie w prawie krajowym), legalności materialnej (ich zastosowanie musi służyć realizacji jednego z celów opisanych w art. 10 ust. 2) oraz niezbędności w demokratycznym społeczeństwie. Szczególna rola tej wolności wymaga stosowania tak zwanej wąskiej interpretacji dopuszczalności stosowania tych ograniczeń, jak również „przekonującego” ustalania niezbędności ich nakładania. Ciężar dowodu dopuszczalności stosowania ograniczeń spoczywa na pozwanym państwie.

3. SPECYFIKA OCHRONY WOLNOŚCI SŁOWA W USA

Fundamentem prawnym oraz symbolem ochrony wolności słowa w USA jest pierwsza poprawka do Konstytucji Stanów Zjednoczonych¹¹, która jest częścią tak zwanej Karty Praw (Bill of Rights¹²) i brzmi następująco:

Kongres nie będzie stanowił prawa ustanawiającego religię lub zakazującego swobodnego jej praktykowania, ani ograniczającego wolność słowa lub prasy; lub ograniczającego prawo ludu do pokojowych zgromadzeń i wnoszenia do rządu petycji o zadośćuczynienie krzywd¹³.

Pierwsza poprawka, podobnie jak reszta Karty Praw, pierwotnie ograniczała tylko to, co może robić rząd federalny, i nie wiązała stanów. Większość konstytucji stanowych miała własne karty praw, a te na ogół zawierały postanowienia podobne do tych zawartych w pierwszej poprawce, z tym że przepisy państwowe mogły być egzekwowane tylko przez sądy państwowe. Jednak w 1868 roku do Konstytucji

¹¹ Weszła w życie 15 grudnia 1791 roku.

¹² Pierwsze dziesięć poprawek do Konstytucji USA zostało uchwalonych 25 września 1789, a wdrożono je 15 grudnia 1791 roku po ratyfikacji przez poszczególne stany. Poprawki zagwarantowały podstawowe swobody i wolności obywatelskie, w tym prawo do własności prywatnej, wolności wyznania i sumienia oraz prasy, prawo do swobodnego pokojowego gromadzenia się.

¹³ „Congress shall make no law respecting an establishment of religion, or prohibiting the free exercise thereof; or abridging the freedom of speech, or of the press; or the right of the people peaceably to assemble, and to petition the Government for a redress of grievances”.

tucji USA została dodana czternasta poprawka, zakazująca stanom odmawiania ludziom „wolności” bez „należytego procesu”. Od tego czasu Sąd Najwyższy Stanów Zjednoczonych stopniowo stosuje klauzulę sprawiedliwego procesu, aby zastosować większość Karty Praw do rządów stanowych. W szczególności od lat dwudziestych do czterdziestych XX wieku Sąd Najwyższy stosował wobec stanów wszystkie klauzule pierwszej poprawki. Tak więc pierwsza poprawka obejmuje teraz działania władz federalnych, stanowych i lokalnych, ma również zastosowanie do wszystkich gałęzi rządu, w tym organów ustawodawczych, sądów, ławy przysięgłych oraz urzędników i agencji wykonawczych, wliczając w to publicznych pracodawców, publiczne systemy uniwersyteckie i systemy szkół publicznych. Niekiedy stanowiąc jest prawo mające na celu na przykład ochronę karnodziei przed odwetem ze strony prywatnych organizacji, w tym ze strony prywatnych pracodawców. Podobnie przepisy w niektórych stanach zabraniają pracodawcom zwalniania pracowników za działalność polityczną po służbie. Gwarancje takie wynikają jednak z aktywności legislacyjnej władz, a nie z pierwszej poprawki.

„Wolność wypowiedzi” rozumiana jako wolność słowa, prasy, zgromadzeń i petycji chroni szeroko rozumianą ekspresję przed ograniczeniami ze strony władz. W efekcie na przykład rząd nie może zakazać przemówień antywojennych, przemówień wychwalających przemoc, przemówień rasistowskich, przemówień prokomunistycznych itp. Rząd nie może też nakładać specjalnych podatków na wypowiedzi poruszające określone tematy ani ograniczać demonstracji osób wyrażających określone poglądy. Władze publiczne nie mogą również autoryzować pozwów cywilnych dotyczących wypowiedzi osób prywatnych, chyba że wypełniają one znamiona tradycyjnie uznawanego wyjątku pierwszej poprawki. Wyklucza to możliwość prywatnych pozwów z tytułu cierpienia emocjonalnego (*emotional distress*) spowodowanego obraźliwymi artykułami w czasopiśmie, chyba że artykuły te nie są po prostu obraźliwe, ale zawierają również fałszywe stwierdzenia, które podlegają wyjątkowi dotyczącemu zniesławienia.

Podobnie jak w Europie, w USA gwarancje wolności słowa nie ograniczają się do wypowiedzi politycznych. Obejmują również przemówienia o nauce, religii, moralności i kwestiach społecznych, a także o sztuce, czy nawet przekazy o charakterze plotki.

Wolność prasy zakłada brak ograniczeń komunikacji masowej ze strony państwa. Nie daje jednak przedsiębiorstwom medialnym żadnych dodatkowych praw konstytucyjnych poza tymi, które mają inne podmioty wyrażające treści, a nie zajmujące się komunikacją w sposób profesjonalny.

Pomimo szerokiej swobody wypowiedzi gwarantowanej przez pierwszą poprawkę, istnieją pewne historycznie zakorzenione wyjątki, na przykład władze mogą ograniczyć czas, miejsce lub sposób przemawiania, jeśli ograniczenia te nie są związane z tym, co przekazuje wystąpienie i pozostawiają ludziom wystarczająco dużo alternatywnych sposobów wyrażania swoich poglądów (na przykład może dojść do ograniczenia korzystania z głośników w obszarze mieszkalnym).

Ochrona wykluczona jest również w przypadku niektórych kategorii wypowiedzi takich, jak podżeganie, zniesławienie, oszustwo, nieprzyzwoitość, pornografia dziecięca, wypowiedzi nawołujące do przemocy bądź takie, które mogą być jej przyczyną (*fighting words*), oraz groźby.

W niektórych przypadkach nawet niedbałe błędy merytoryczne mogą prowadzić do pozwów sądowych. Takie wyjątki obejmują jednak tylko fałszywość faktów; wyrażanie opinii nie może być karane, nawet jeśli opinia jest powszechnie postrzegana jako moralnie niesłuszna¹⁴.

Oprócz powyższej kategoryzacji ograniczeń wolności słowa należy zwrócić uwagę na innego typu ograniczenia. Możemy do takich zaliczyć niewątpliwie ograniczenia związane z naruszeniem prawa do prywatności. Najogólniej zakłada się, że wolność informowania dotyczy informacji istotnych dla życia społecznego i dyskursu publicznego, a zwykła ludzka ciekawość nie stanowi uzasadnienia naruszenia sfery prywatnej.

Inną grupą wyłączeń są stosowane środki wyrazu. W szczególności często dochodzić może do nieuprawnionego użycia cudzej własności intelektualnej. Ogromny amerykański rynek treści chronionych prawem autorskim oraz prawem własności przemysłowej jest pod tym względem wyjątkowo wymagający, czego dowodem są liczne rozstrzygnięcia sprawy sądowych skutkujące zakazem publikacji różnego rodzaju przekazów.

Do specyfiki prawa amerykańskiego należy zaliczyć również mnogość regulacji wewnętrznych obecnych w wielu organizacjach oraz wyłączenia umowne. Uwagę zwracają także dobrowolne samoograniczenia niektórych grup zawodowych, przyjmujące postać tak zwanych „kodeksów dobrych praktyk” czy też „kodeksów etycznych”¹⁵.

PODSUMOWANIE

Wolność wypowiedzi jest niewątpliwie jednym z najistotniejszych filarów demokratycznego państwa prawnego i ogromnym osiągnięciem cywilizacyjnym demokratycznych społeczeństw. Choć obecna jest we wszystkich systemach prawnych państw demokratycznych i we wszystkich z nich pełni podobną funkcję, to jest jednak zróżnicowana, co Europejski Trybunał Praw Człowieka szczególnie podkreśla w odwołaniach do koncepcji marginesu uznania. Z kolei w realiach amerykańskich wolność ta ujmowana jest przede wszystkim od strony zakazu stosowania nadmiernych ograniczeń przez władze publiczne. Zarówno w przy-

¹⁴ Por. E. Vologh, *First Amendment to the Constitution of United States*, <https://www.britanica.com/topic/First-Amendment> (dostęp: 13.11.2021).

¹⁵ Na przykład Society of Professional Journalists Code of Ethics, National Press Photographers Association Code of Ethics, American Society of Newspaper Editors Statement of Principles.

padku europejskiej, jak i amerykańskiej kultury prawnej pożądanym modelem regulacji wolności słowa jest model prywatnoprawny, a wszelkie działania władzy publicznej powinny mieć ograniczony, „wąsko skrojony” charakter.

FREEDOM OF EXPRESSION. REMARKS ON THE EUROPEAN AND AMERICAN REGULATIONS

Summary

The article deals with basic issues related to the protection of freedom of expression in Europe and the USA. The fundamental concepts of models for the admissibility of restrictions on the freedom of speech by states were discussed and characterized, and the characteristics of this freedom were discussed. The article also presents the historical background accompanying the development of freedom of expression in democratic countries.

Keywords: freedom of speech, freedom of expression, European Convention on Human Rights, First Amendment to the US Constitution, margin of appreciation

BIBLIOGRAFIA

- Garlicki L., *Komentarz do art. 10*, [w:] *Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności*, t. I. *Komentarz do artykułów 1–18*, red. L. Garlicki, Warszawa 2010.
- Sarnecki P., *Regulacja problematyki środków społecznego przekazu w Konstytucji RP*, [w:] *Prawo mediów*, red. J. Barta, R. Markiewicz, A. Matlak, Warszawa 2008.
- Vologh E., *First Amendment to the Constitution of United States*, <https://www.britannica.com/topic/First-Amendment>.